

Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti
Evropský sociální fond

Přehled dějin evropského umění

Architektura ve Velké Británii v 17. a 18. století

přednášející: Ing. Petr Macek, Ph.D.

Barokní architektura ve Velké Británii

Velká Británie jako ostrovní stát a světová velmoc prodělala díky své poloze osobitější, na Evropě méně závislý vývoj. Jedním z jeho základních charakteristik je obecně známý konservatismus. Jeho podstatou ale není striktní odmítání vnějších vlivů. Spíše se zde projevuje snaha zachovávat řadu kvalitních a zavedených stylových projevů pocházejících z různých údobí.

Baroko je s Velkou Británií, především Anglií spojováno poměrně krátce. Dlouho bylo v místě považováno spíše za určitý výstřelek přesahující obecně přijímanou základní klasicizující tendenci kombinovanou se středověkými odkazy. Vzájemné propojení uvedených přístupů je však natolik těsné a úzce provázané, že je nelze od sebe oddělovat. V mnoha případech je navíc ostrovní projev i ve vztahu k antickému odkazu osobitý, velice dynamický a rozhodně značně „neklasický“.

Základy tohoto výrazu je nutno hledat v průběhu 16. století. Jestliže je jeho první polovina spojena s tudorskou gotikou, čili posledním vyhraněným a čistě anglickým projevem nejpozdějšího středověku, současně začínají z pevniny pronikat renesanční prvky, které se – stejně jako v našem prostředí – prolínají se staršími gotickými principy. Druhou linii tvoří místní tradicionalistická architektura venkovských sídel, která kombinuje nové podněty se středověkou tradicí. Její linie přechází téměř nerušeně přes staletí a vyúsťuje do hnutí Arts and Crafts 19. století.

První. etapa – 1. polovina 17. století

Rozhodující podnět k rozvoji baroka je spojen s první polovinou 17. století, a to s tvorbou **Inigo Jonese** (*1573 +1652). Tento dvořan, literát a divadelník (v podstatě Shakespearův současník) se za cest po Itálii seznámil s řadou renesančních staveb. Prvořadě jej zaujal Andrea Palladio, jehož pozůstalost se mu podařilo zakoupit a převézt do Anglie. Jonesova tvorba v letech 1615 až 1643 proto vyrůstala zcela organicky z italských kořenů. Nebyly to pouze klasické Palladiovy stavby, ale rovněž jeho méně známé, tvarově odvážnější řešení připomínající myšlenkově daleko rozmanitější italské kulturní klima (dalšími složkami byla zejména tvorba vycházející z díla Rafaela Santiho a jeho následovníků - Giulio Romano a další).

Z dlouhé řady děl je možné zmínit čistě palladiánskou stavbu Queen's House v Greenwichi (Londýn), či výpravný Banqueting House ve Whitehallu (Londýn). Tato stavba dokládá onu druhou dramatictější linii, což je dobře doloženo i s úzkou spoluprací na výzdobě s P. P. Rubensem.

Mimo řadu dalších šlechtických sídel v podobě palladiánské architektury navrhl Inigo Jones rovněž přestavbu hlavního londýnského kostela sv. Pavla, kde vzniklo nové průčelí s náročným klasicizujícím portikem. Pozoruhodnou stavbou je i kostel sv. Pavla v Covent Garden. Stavba vložená do francouzskými náměstími inspirovaného prostoru nese odlišné znaky, které se odvolávají na doposud minimálně reflektovanou antickou tradici - na umění Etrusků. Jedním z podnětů této inspirace byla dlouhodobá snaha nalézt typ sakrální stavby odpovídající představám anglikánské církve. Návrhy grandiózního královského sídla ve Whitehallu zůstaly jen v rovině inspirujících návrhů stejně jako projekty velkých italizujících sakrálních staveb majících zásadní vliv na Ch. Wrena i další následovníky.

Druhá etapa - tvorba Dr. Christophera Wrena, 1666 - poč. 18. století

Patrně nejvýznamnější a nejvíce ceněný anglický barokní architekt (*1632 +1723) byl prvotně členem sboru oxfordské university. Zabýval se geometrií, matematikou, astronomií a fyzikou, současně ale také náboženstvím a literaturou.

Jako architekt se začal projevovat těsně před ničivým požárem Londýna v roce 1666. Ihned poté navrhl panovníkovi zásadní přestavbu zničeného centra, a to plně v duchu vrcholně barokních představ. Konzervativní přístup a lpění na historické parcelaci však výstavbu s novými centrálními náměstími, prospekty a bulváry znemožnil. Wren však mohl navrhovat veškeré nové kostely londýnské City. Vznikly desítky návrhů, které byly ve značném počtu realizovány. Rada variantních projektů umožnila vznik stylově různorodě varírovaného souboru staveb tvořících lokální dominanty. Výchozími sice byly holandské předlohy protestantských chrámů, nové architektonické řešení však propojilo řadu stylových rovin. Základní, nápaditě proměňovaná dispozice byla obohacena motivy dynamické tvorby Francesca Borrominiho (zvláště vždy jedinečně utvářené vrcholy zvonice) i se starší středověkou tradicí.

Wren rovněž navrhoval řadu světských staveb. Nejvýznamnější byly projektovány pro panovníka (Hampton Court). Vznikaly i výstavné špitály (zvláště Greenwich a Chelsea). Pozoruhodná je budova knihovny v Oxfordu (Trinity College) odkazující na renesanční tradice. Ve stejné lokalitě však Wren dokázal v zájmu stylové jednoty navrhnout čistě gotické stavby (Oxford, Christ Church, Tom Toner).

Nejvýznamnějším dílem však byla novostavba hlavního londýnského kostela sv. Pavla. První návrh vzniklý ještě před velkým požárem byl nahrazen v roce 1673 působivým, vpravdě vrcholně barokním řešením reagujícím - možná spíše soupeřícím - s řadou italských i francouzských architektů. Snad právě proto byl grandiózní návrh jedné z nejpůsobivějších evropských barokních staveb komisí odmítnut. Wren pak takticky předložil velice konzervativní plán, který se setkal s úspěchem. Samotná stavba se však poté opět alespoň částečně transformovala dle Wrenových prvotních představ. Vzniklá katedrála proto těsně propojuje nejen anglickou středověkou tradici, ale řadu motivů italských i francouzských do zcela samorostlého celku.

Třetí etapa: členové Wrenova „atelieru“, kolem přelomu století

Wrenova neobyčejně silná osobnost na krátkou dobu přelomu století spojila snažení řady velice odlišných tvůrců, kteří by díky svým odlišným výtvarným zaměřením zřejmě jinak nespolupracovali.

Sir **John Vanbrugh** (*1664 +1726) je zřejmě „nejbaroknějším“ anglickým architektem. Tento projektující šlechtic a osobitý diplomat navrhl zejména velké venkovské residence (Castle Howard, Blenheim). Areály odkazují na evropskou pevninskou zkušenost ovlivněnou sídlem Ludvíka XIV. ve Versailles. Současně se ale projevují místní přístupy pracující s klasickým tvaroslovím daleko volněji a osobitěji. Zajímavým momentem je užití pevninských monumentálních kompozic typických pro katolické kostely, a to právě v hlavních prostorech uvedených zámků. Rozlehlé zahrady již vykazují řadu znaků „anglického (krajinařského) parku“. Pro ostrovní pojmání architektury je ale naopak typické, že vlastní palác (Vanbrugh Castle, Greenwich) tento architekt postavil jako sídlo mající záměrný středověký ráz dokládající tradice rodu.

Nejosobitějším anglickým architektem byl nepochybně další člen Wrenova týmu. **Nicholas Hawksmoor** (*1661 +1736) pocházel ze zcela odlišných, řemeslnických poměrů. Obrovské nadání však postupně ve Wrenově atelieru vytvořilo z pomocné síly jednu z nejvýraznějších tvůrčích osobností. Naprosto suverénní práce s dokonale zvládnutým antickým tvaroslovím byla proměněna ve zcela osobité „skládané“ sestavy mající nadčasový, zcela osobitě zabarvený subjektivní výraz. Jeho urbanistické návrhy dokládaly detailní, patrně však pouze zprostředkovanou znalost římského prostředí (Greenwich), další stavby nesou výrazný manýristický akcent. Kostel St. Georg in the East osobitě pokračuje v řadě londýnských wrenovských sakrálních staveb, zde však s jasným příkloněním k „bazilice dle prvotních křesťanů“. Čitace mauzolea v Halikarnasu (St. George), či majáku na ostrově Faru (St. Luke) dokládají další rovinu jeho mnohoznačné spekulativní tvorby. Nejznámější jsou ale Hawksmoorovy historizující návrhy. Stejně jako Wren i Hawksmoor dokázal navrhnout objekty zcela v duchu anglických pozdně středověkých tradic. Zejména projekty pro Cambridge (kolej All Souls) dokládají svobodný pohyb mezi návrhem „gotickým“ a variantním pojetím „řeckým“ (z dnešního pohledu spíše renesančním). Dostavba věží chrámu westminsterského opatství dokládá hluboké pochopení gotického tvarosloví, které je však užíváno i v závěru Hawksmoorova života s plným tvůrčím nasazením.

Čtvrtá etapa: Palladianismus, 1710-1750

Souběžně se závěrem vrcholícího barokního období začíná patrně nejvlivnější linie anglické tvorby. Při jejím vzniku sehráli roli zejména dvě osobnosti. Architekt **Colen Campbell** programově navázal na Palladiovo dílo zprostředkované Inigem Jonesem. To se stalo základem akademičtější pojmání tvorby (sídlo Mereworth). Campbell je navíc autorem zcela zásadního teoretického díla nazvaného „**Vitruvius Britannicus**“. Již samotný název dokládá přisvojení antických odkazů zprostředkovaných zejména dílem A. Palladia. V díle jsou však publikovány již spíše anglické realizace, a to od zmíněného I. Jonese až po současnost. Tvorba tohoto zaměření se stává téměř výhradním anglickým vlastnictvím, význam Itálie ustupuje do pozadí.

Tvůrčím duchem byl ale v dané době spíše diletuující šlechtic **lord Burlington**. Esencí tohoto výrazu je vila Chiswick House. Základní typ vily Rotondy je obohacen francouzsky skládanou dispozicí vybavenou již výrazně klasicizujícím dekorem členitých interiérů.

Dalším architektem je **Viliam Kent** spojovaný nejen s řadou palladiánských realizací, ale též (a to poměrně nepřesně) se vznikem krajinářských řešení. Jejich počátek spadá již do předchozí etapy, navíc krajinářská řešení byla již od renesance součástí italských celků (přechod formální zahrady do volné krajiny). Další Kentovo dílo reaguje na anglický středověk. Nyní již spíše v pozici romanticky cítěné, ale detailněji neprožívané tradice (Gloucester, přepážka v katedrále).

Významná jsou urbanistická řešení **Johna Wooda I. i II.** v Bathu (The Circus, Royal Crescent). Antikizující řešení vytváří monumentální palácová průčelí. Na ně ale navazují poměrně drobné nájemné byty, což otevírá zcela nové možnosti stavebního podnikání. Toto dílo však již podstatně přesahuje do další etapy.

Literatura:

Rolf Toman (red.): Baroko. Architektura, sochařství, malířství. Slovart 2004.

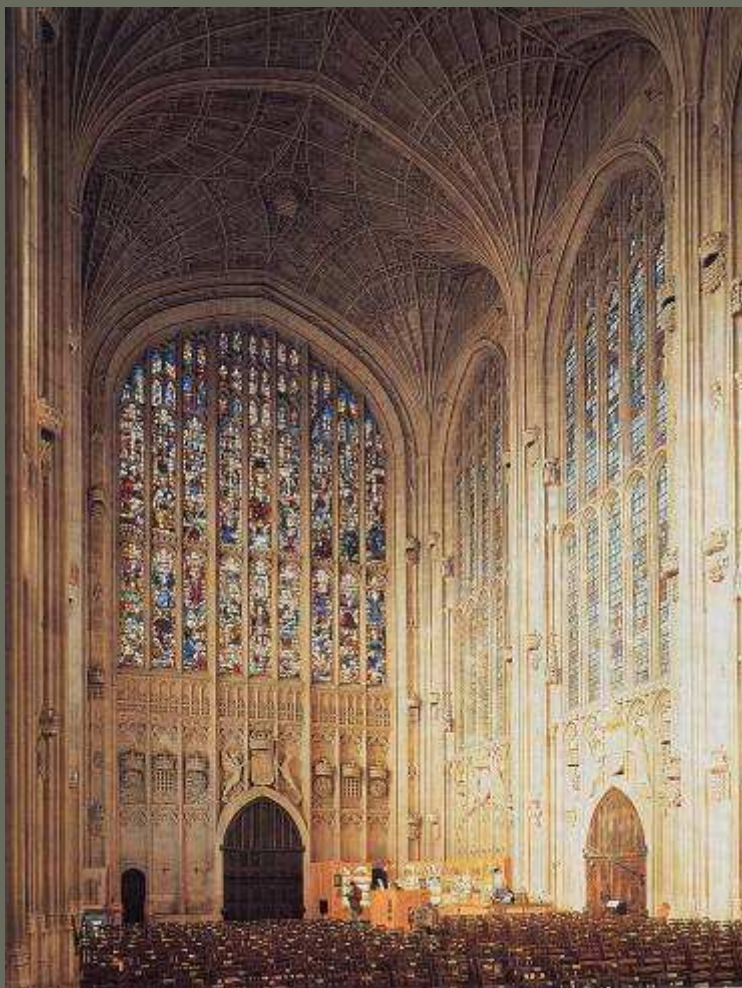
René Huyghe: Umění renesance a baroku. Larousse. Odeon 1970.

Michael Kitson: Barok a rokoko. Umění světa. Artia 1972.

John Summerson: Architecture in Britain 1530-1830. Pelican 1993.

Margaret Whinney: Wren. Thames and Hudson 1992.

Kerry Downes: Hawksmoor. Thames and Hudson 1994.

Příklady tudorské gotiky: Cambridge, královská kaple; Londýn
Westminster Abbey

Oakwell Hall 1583

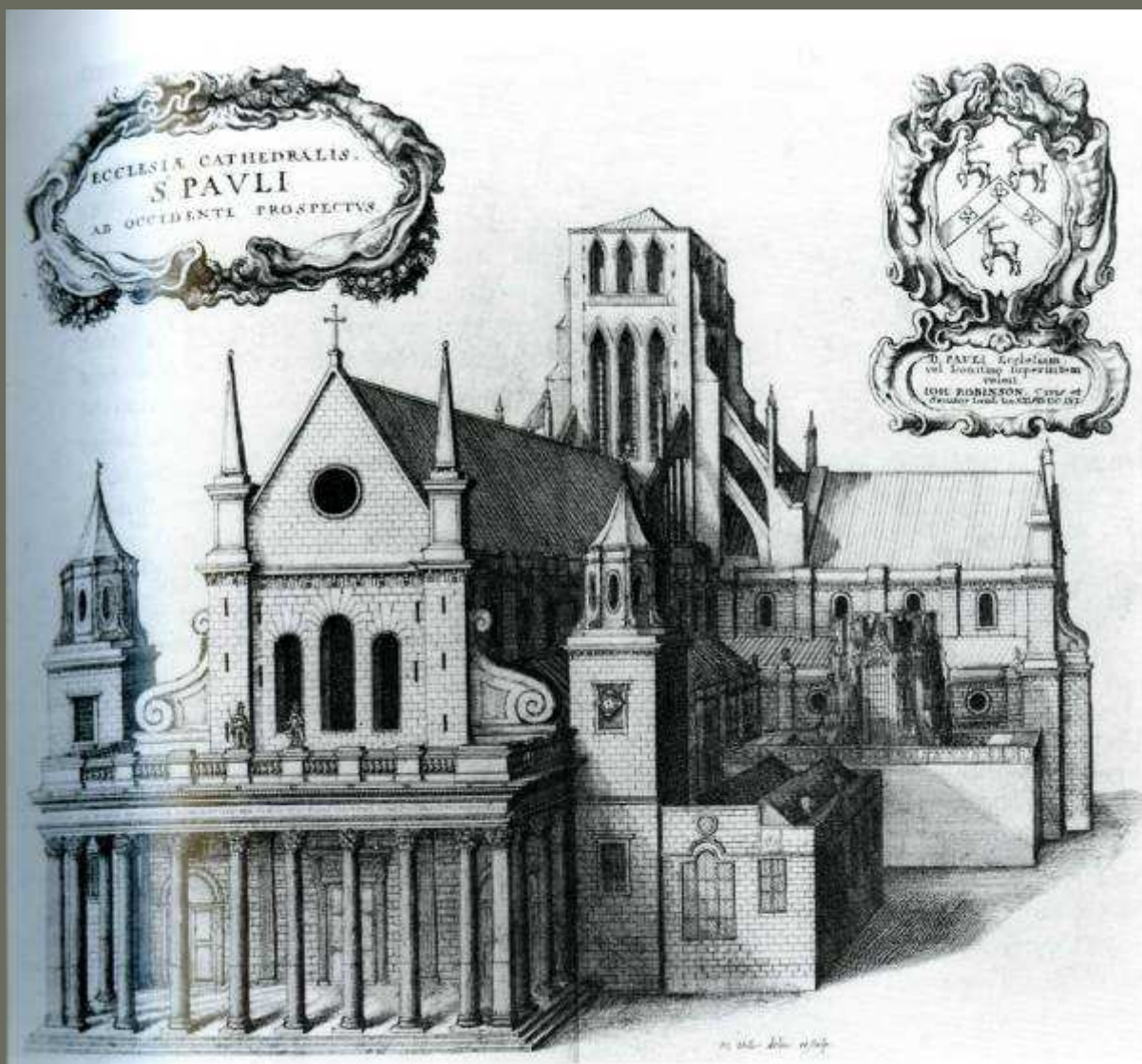
Inigo Jones
Scénický návrh (Oberon 1611)

Inigo Jones, Greenwich, Londýn, Queen's House, 1616-35, jižní průčelí

Inigo Jones, London, the Banqueting House, Whitehall, 1619-22

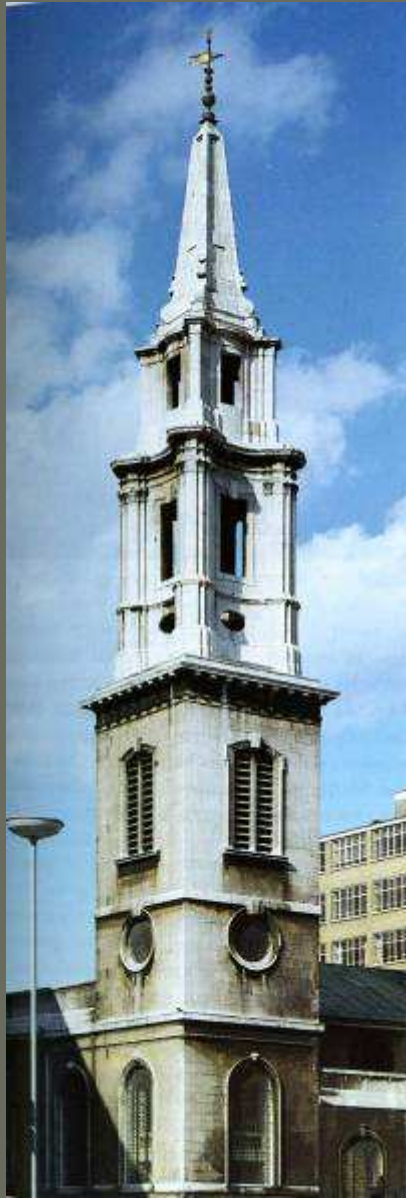
Inigo Jones, Londýn, katedrála sv. Pavla, 1633-40, západní portikus

Christopher Wren
Plán centra Londýna zničeného požárem v roce 1666
Wrenův návrh přestavby

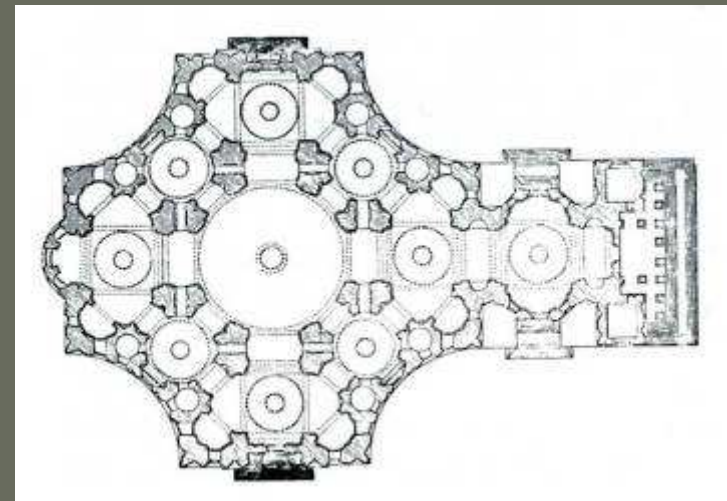
Christopher Wren, St. Stephen, Londýn, Wallbrook 1672-87

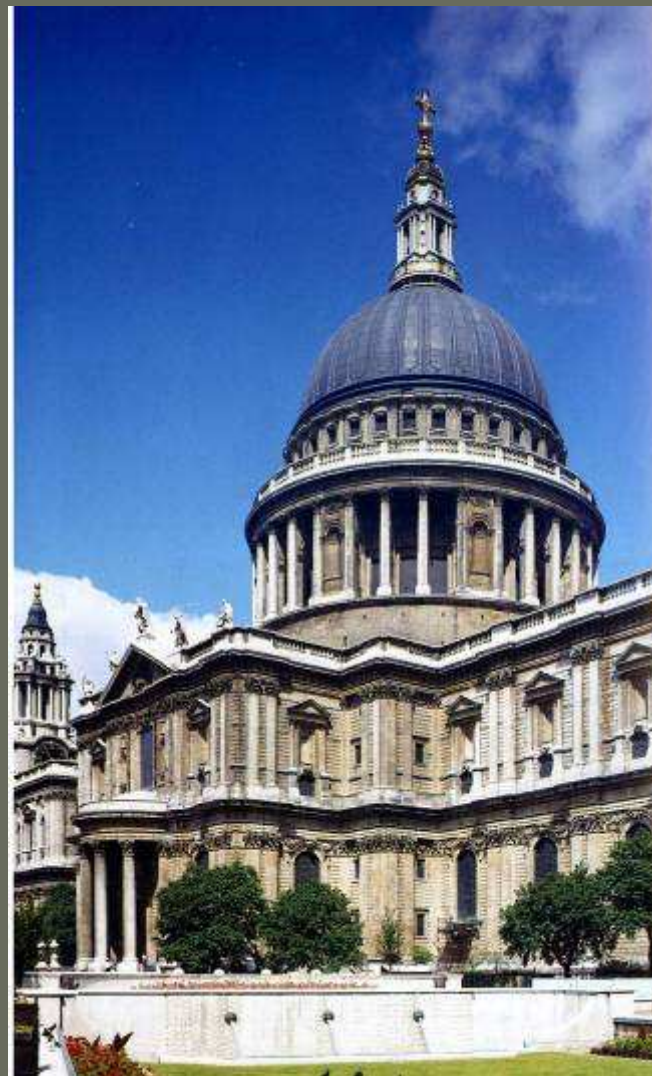
Christopher Wren, London, St. Vedast, Foster Lane, 1697
Oxford, Christ Church, Tom Tower, 1681-2

Christopher Wren, London, Greenwich, královský špitál, přelom 16./17. století

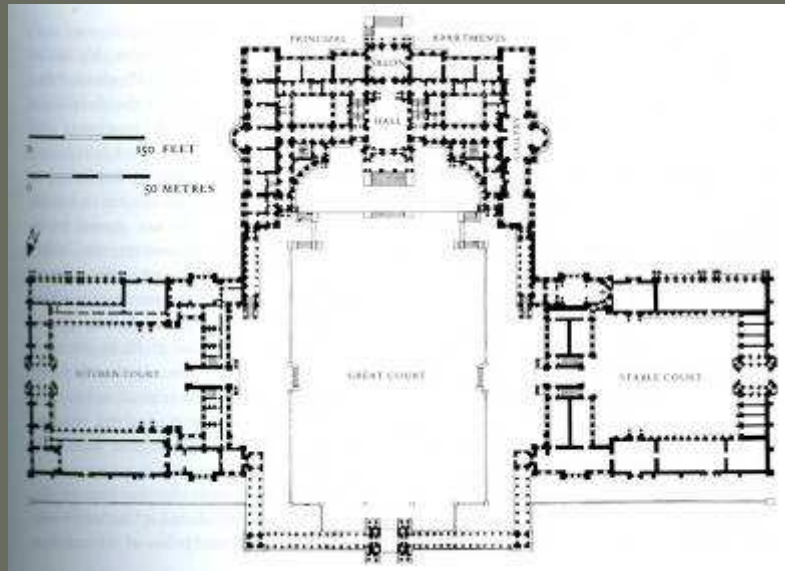
Christopher Wren, Londýn, katedrála sv. Pavla, tzv. Velký model, 1673

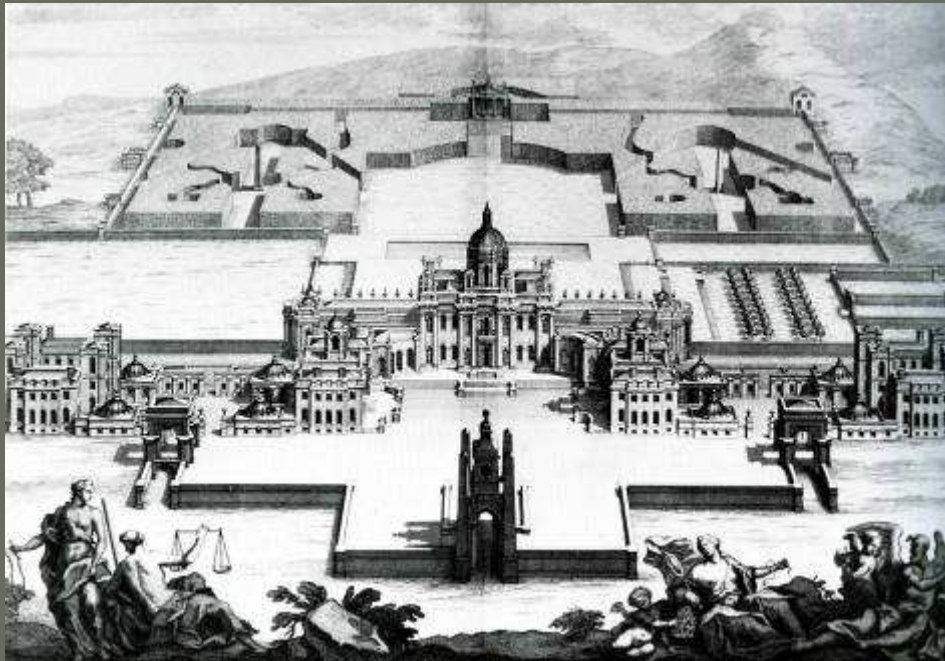
Christopher Wren, Londýn, katedrála sv. Pavla, realizovaný návrh

John Vanbrugh
Vanbrugh Castle, Londýn, Greenwich, 1717

John Vanbrugh
Blenheim Palace, Oxfordshire, 1705-24

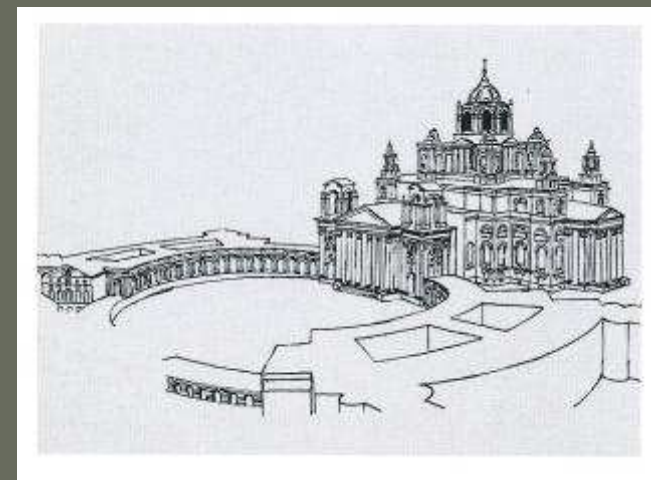
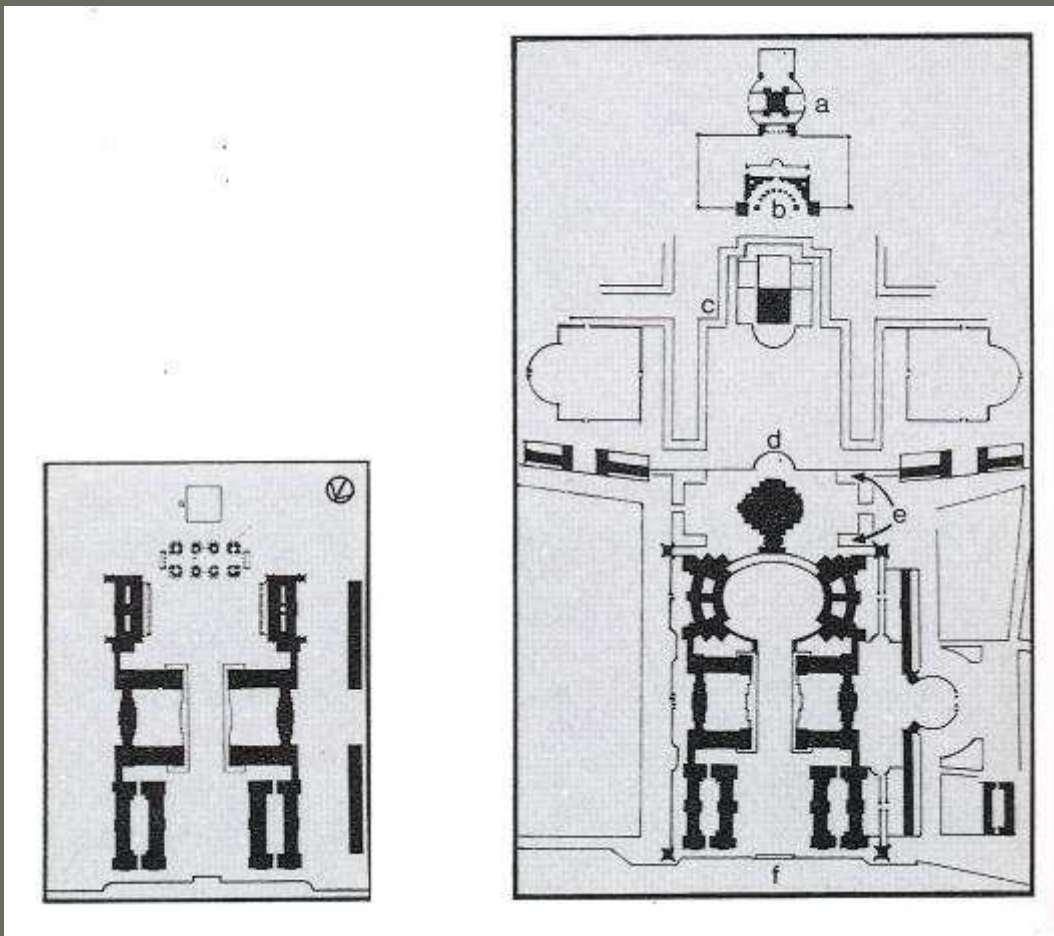
John Vanbrugh
Castle Howard, North Yorkshire, 1699-1712

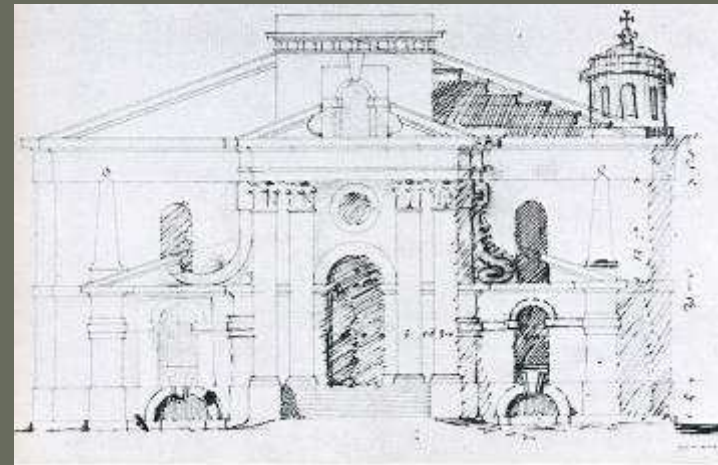
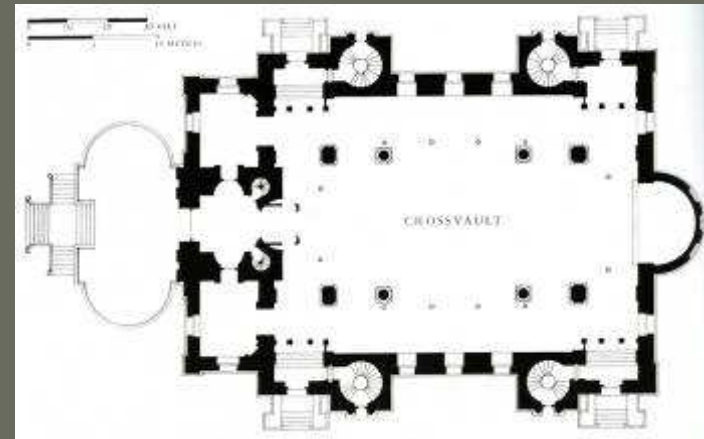
John Vanbrugh
Castle Howard, North Yorkshire, 1699-1712

Nicholas Hawksmoor
Katedrála v Canterbury- sedes arcibiskupa

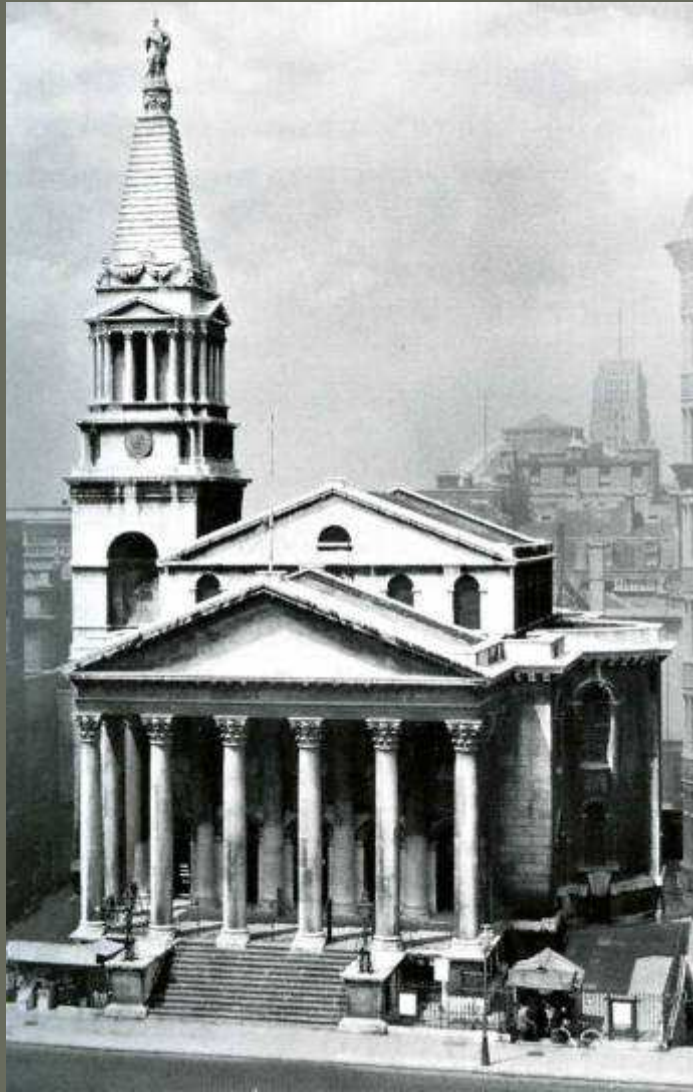
Nicholas Hawksmoor
Italizující „velký návrh“ pro rozšíření Greenwich (vlevo současný stav)

Nicholas Hawksmoor
Londýn, St George in the East, 1714-29

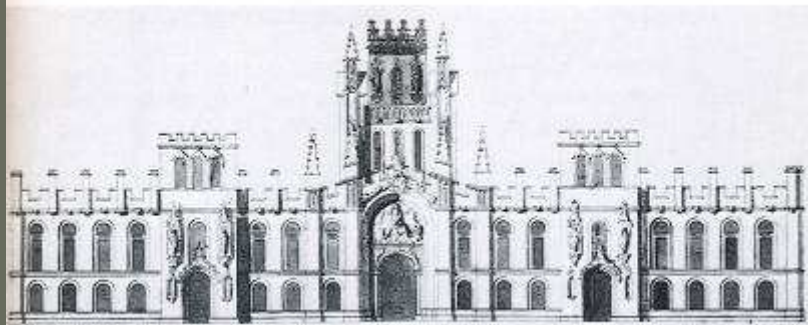
Nicholas Hawksmoor
Londýn, St Mary Woolnoth, 1716-24

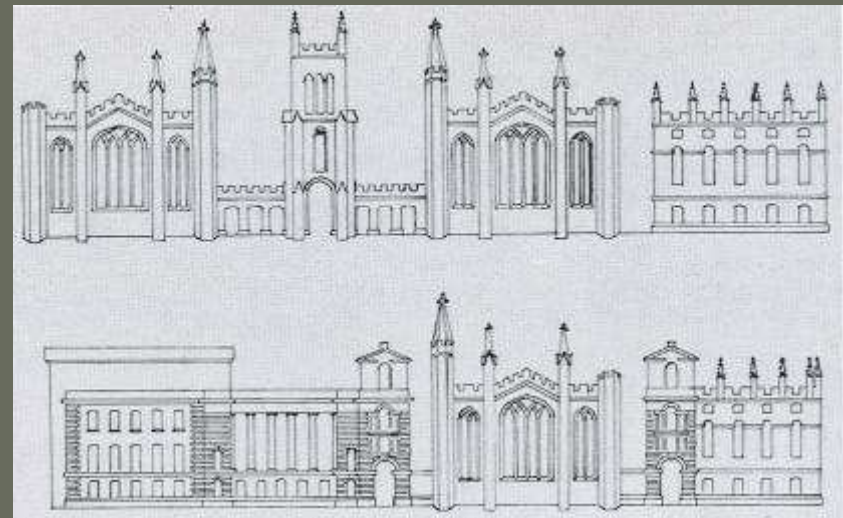
Nicholas Hawksmoor
Londýn, St George, Bloomsbury, 1716-31

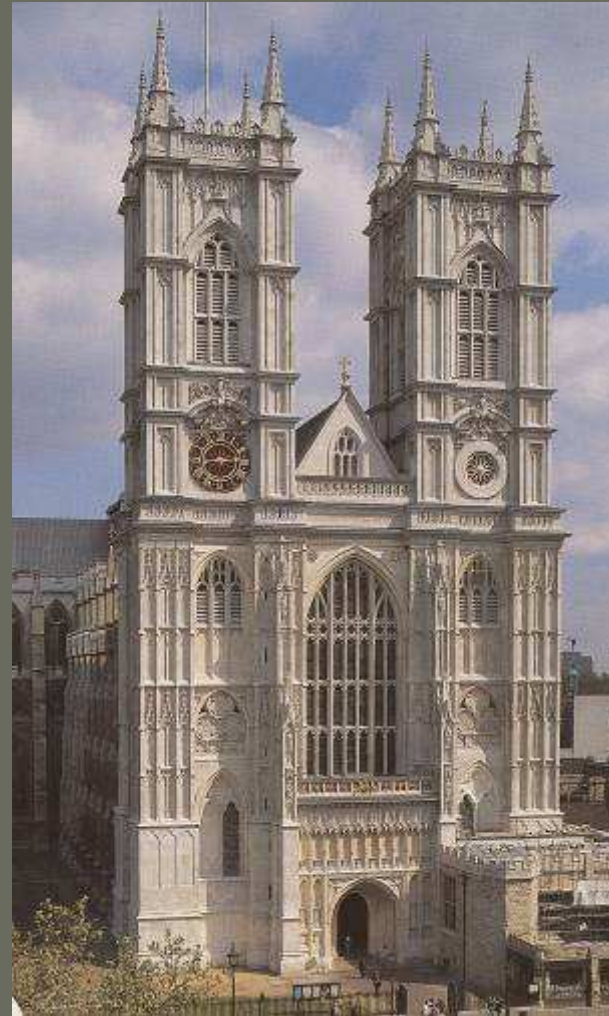
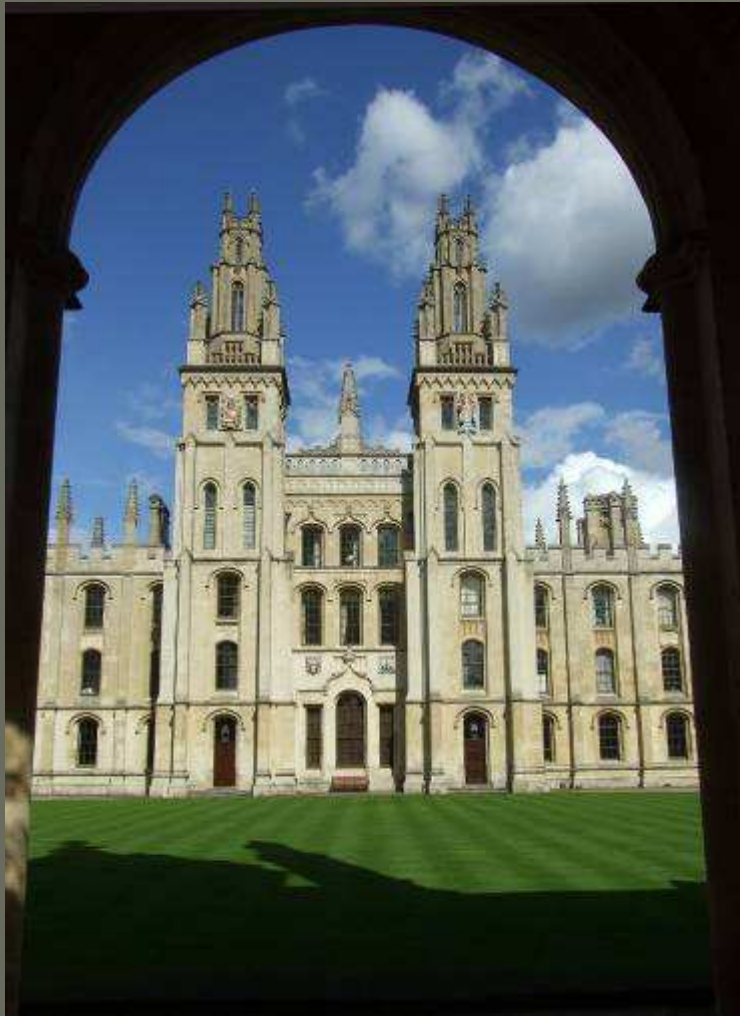
65 Project for street front at All Souls

66 Project for Gothick street front at All Souls

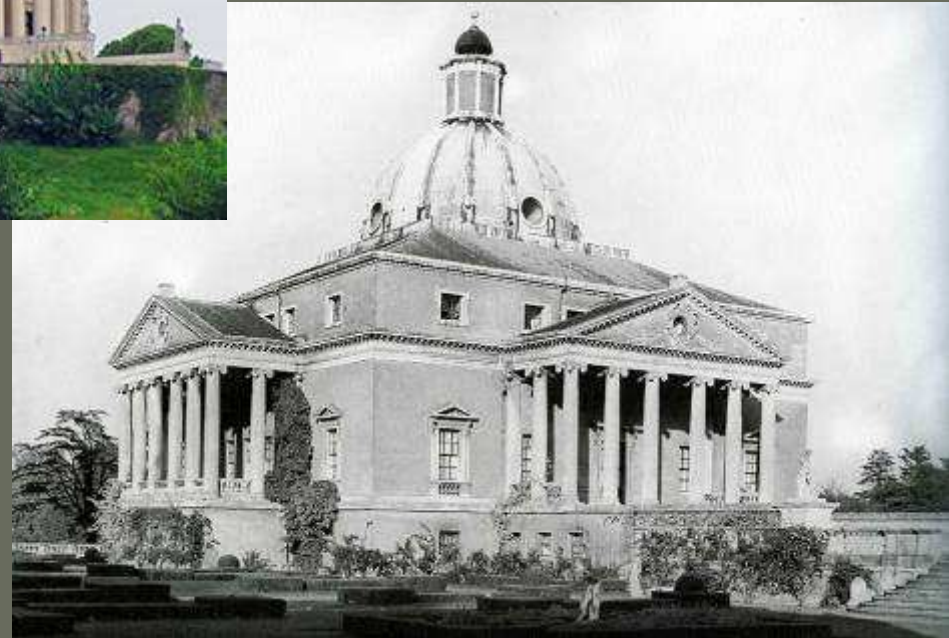
Nicholas Hawksmoor
Oxford, kolej All Souls, před 1710 variantní návrhy

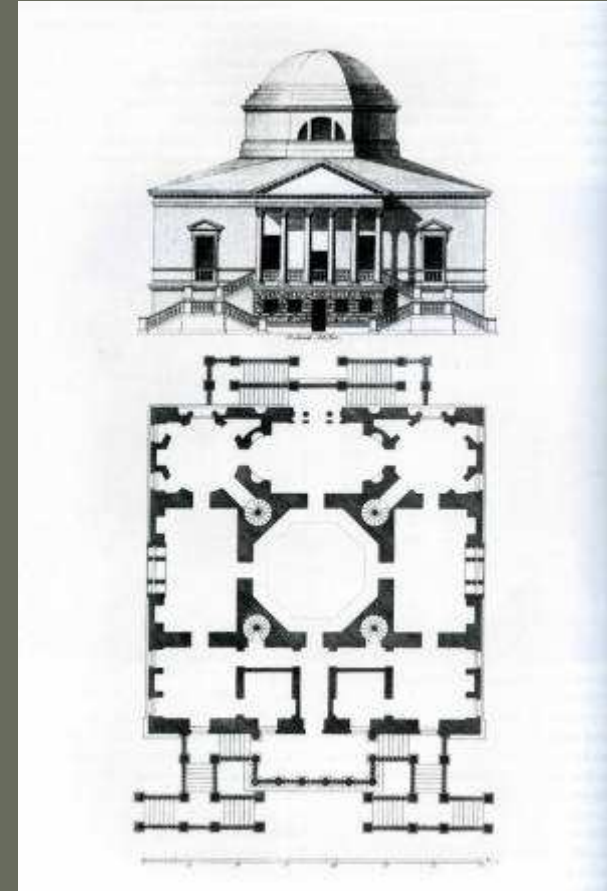
Nicholas Hawksmoor

Oxford, kolej All Souls, realizace, blok se schodištěm

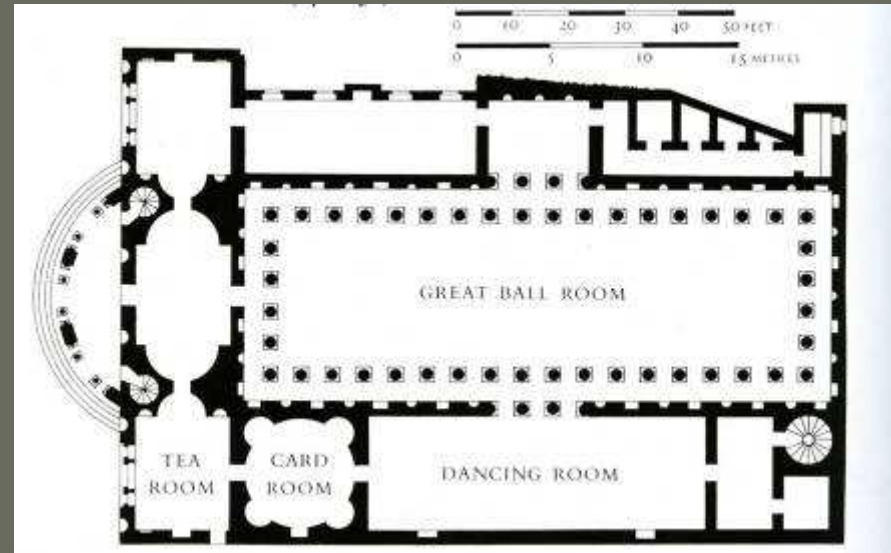
Londýn, dostavba věží Westminster Abbey, 1734-1748

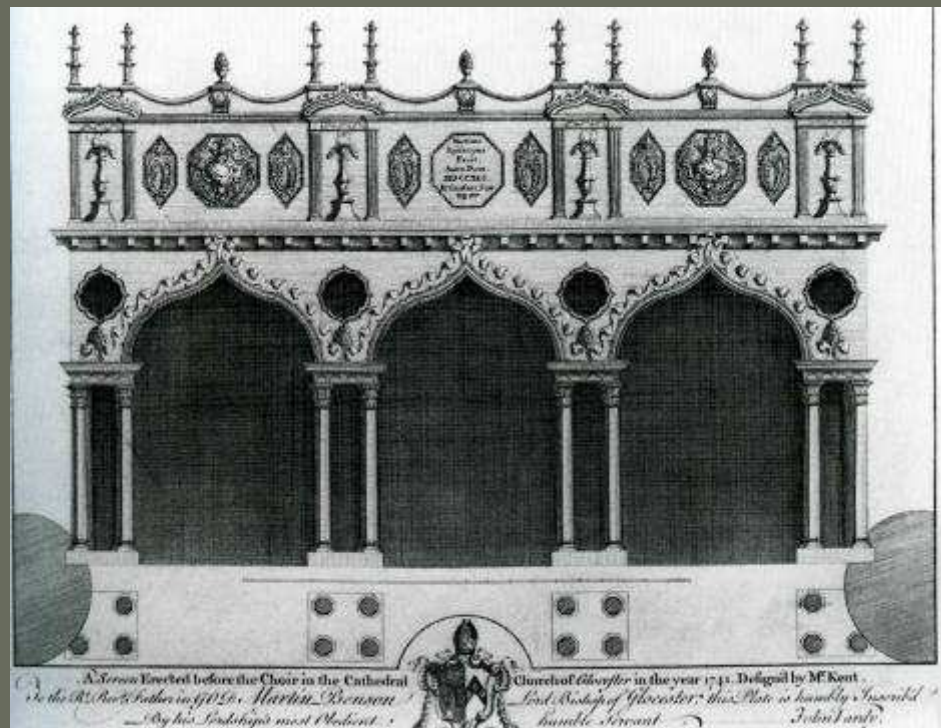
Anderal Palladio, vila Rotonda, Vicenza
Colen Campbell, Mereworth, 1723

Lord Burlington, Chiswick House, Middlesex, od 1725

Lord Burlington
Chiswick House, Middlesex, od 1725
York, Assembly Rooms, 1730

William Kent,
 Gloucester Cathedral, chórová přepážka, 1742
 Holkham Hall, Norfolk, od 1734

Stourhed, vzorový příklad krajinářského řešení

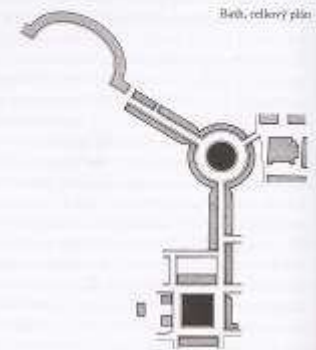

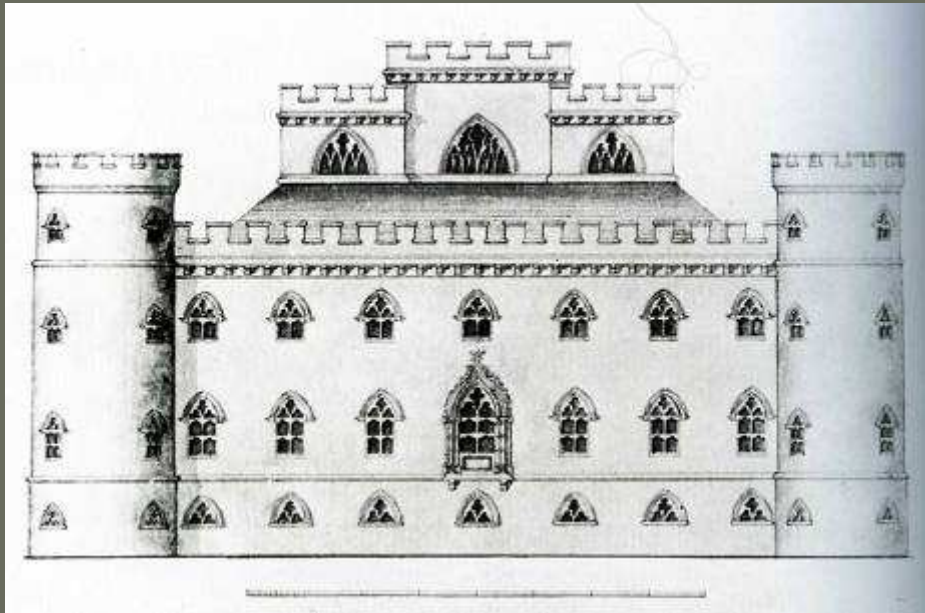
John Wood I, Bath, The Circus, od 1754

John Wood II, Bath, Royal Crescent, 1767-75

John Wood II.
Bath, Royal Crescent (nakresel)
1767-1773

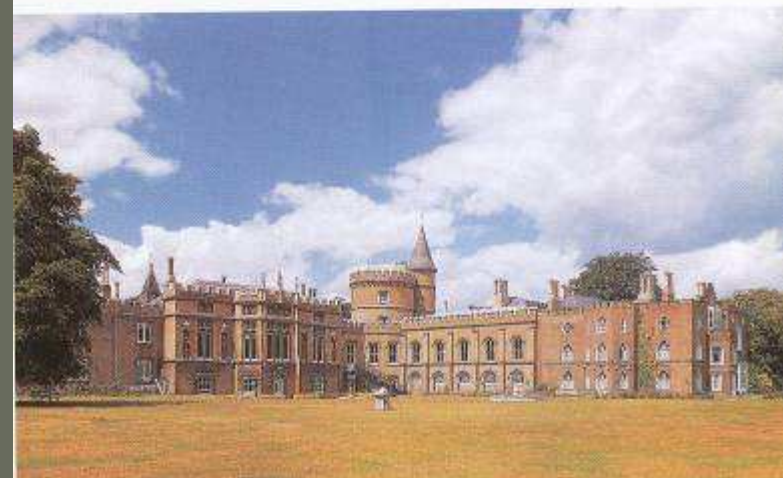
John Wood I.
Bath, Queen Square (sketch)
okolo roku 1729

Roger Morris, Inveraray Castle, Strathclyde,
1746-61

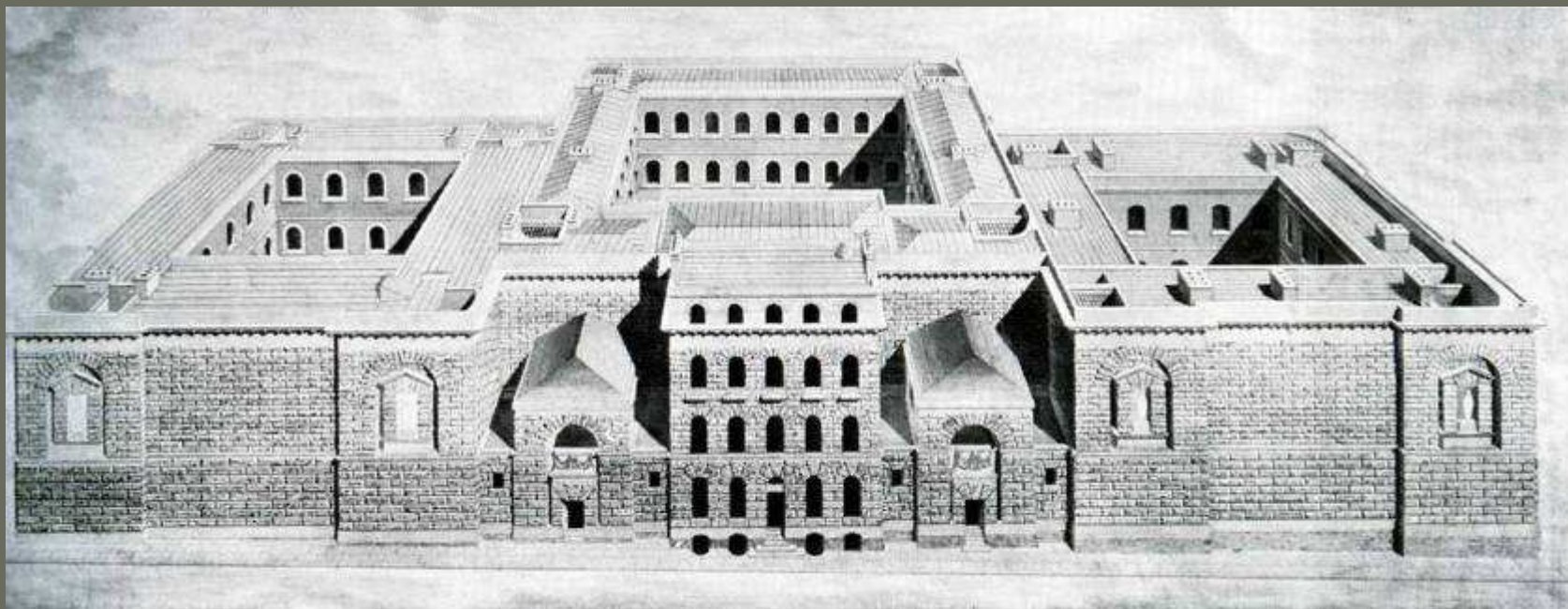
Thomas Pitt, Twickenham, Strawberry Hill, po
1748

James Wyatt, Fonthill Abbey,
Wiltshire, 1795-1807

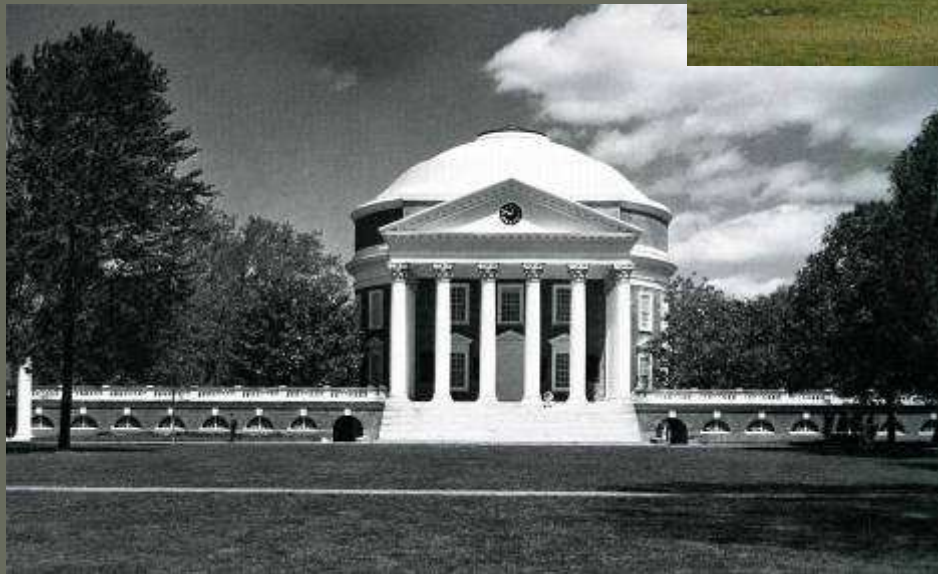

George Dance II,
Londýn, Newgate Prison, od 1769 (zbořeno 1902)

William Chambers,
Roehampton, Londýn, vila lorda Bessborougha, kol. 1758

(vlevo) Thomas Jefferson a Benjamin Latrobe, 1817 Charlottesville, Virginia, USA, University of Virginia
Washington, White House, 1792-1800

Washington, Capitol, 1793-1811